

De belofte van mijn zus

boekerij.nl

Roberta Kagan

De belofte van mijn zus

1929. Wanneer drie meisjes een verbond sluiten om voor het leven bloedzussen te zijn, geloven ze dat niets tussen hen in kan komen.

Vertaald door Percy Balemans

ISBN 978-90-492-0805-9

ISBN 978-94-023-2585-0 (e-book)

ISBN 978-90-528-6851-6 (audio)

NUR 302

Oorspronkelijke titel: *The Pact*

Omslagontwerp: Hannah Linder

Omslagbeeld: © Shutterstock en © Magdalena Russocka/Trevillion Images

Productie Nederlands editie: Deul & Spanjaard, Groningen

Zetwerk: Eveline Deul

Vertaling: Percy Balemans

© 2022 by Roberta Kagan

© 2025 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekery bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Proloog

Half juli 1940, de zolder

De stilte op de kleine zolder waar de negentienjarige Anna Levinstein met haar ouders en broer sliep werd ruw verstoord door het geluid van verbrijzelend glas.

Haar ogen vlogen open en ze schoot omhoog in haar bed. *Was dit weer een nachtmerrrie?* Ze keek om zich heen. Toen ze het afgrijzen op de gezichten van haar ouders en het verdriet op het gezicht van haar broer zag, wist ze genoeg...

Dit was geen droom.

‘Wat was dat geluid?’ Haar moeder bewoog haar lippen zonder iets te zeggen. Haar gezicht was vertrokken van angst. Het was midden op de dag, maar ze hadden allemaal liggen slapen. ‘Wat was dat?’ herhaalde ze geluidloos.

Niemand gaf antwoord.

Toen zei Anna’s vader zachtjes tegen zijn vrouw: ‘Ik denk dat ze ons zoeken, Lilian. Ik denk dat er nazi’s in huis zijn.’

‘Mijn god,’ zei haar moeder.

Anna’s broer Anselm begon te hoesten. Hij moest altijd hoesten als hij nerveus was. In paniek stond Anna op en snelde op hem af. Ze legde haar hand over zijn mond. ‘Ze mogen je niet horen,’ fluisterde ze hem toe. ‘Als ze je horen, weten ze waar we zijn.’

Anselm knikte. Hij probeerde zijn gehoest te onderdrukken. Zijn gezicht kleurde paars.

‘Hij stikt,’ zei haar moeder.

Beneden hoorden ze weer iets vallen.

‘Ze doorzoeken het huis. Ze zoeken ons,’ zei haar vader in paniek. ‘Zorg dat Anselm stil is.’

Anna en haar moeder legden een kussen op Anselms gezicht om zijn gehoest te dempen. ‘Voorzichtig, Anna. Hij moet wel kunnen ademen, anders stikt hij,’ zei haar moeder. Anna knikte.

‘Waar zijn jullie, Joodse zwijnen?’ De mannenstem kwam van beneden en bevestigde wat ze al vermoedden: de nazi’s zochten hen.

Het was vreselijk om te horen hoe ze het huis overhoophaalden. Anna vond het vooral eng dat ze niet kon zien wat er gebeurde. Haar fantasie ging met haar op de loop. Ze schrok telkens als ze glas hoorde breken of zware dingen op de grond hoorde vallen.

Er druppelde zweet in haar ogen. Ze wilde het wegvegen, maar ze durfde haar hand niet van het kussen te nemen dat ze tegen het gezicht van haar broer hield.

Toen was het even stil. Anna hoorde buiten het geluid van een sirene. Een sirene van de Gestapo. Eerst harder en toen steeds zachter, tot het geluid wegstierf.

Zijn ze weg? Zijn ze tot de conclusie gekomen dat we er niet zijn en zijn ze weer vertrokken? Anna bad: *lieve God, laat ze alstublieft weg zijn zodat we veilig zijn.* Een sprankje hoop deed haar opleven, maar dat duurde niet lang. Nog geen seconde later hoorde Anna nazilaarzen de trap opkomen naar de kleine, verborgen zolder waar ze zich verstopt hadden. Ze voelde elke harde stap op de houten vloer door haar hele lichaam trillen. Anna’s vader zuchtte. Hij kwam naast de rest van zijn gezin staan. Hij legde zijn arm om Anna heen en hield haar moeders hand vast. ‘Ze komen recht op de zolder af. Blijkbaar weten ze dat hier een verborgen kamer is. Iemand moet ons hebben verraden,’ zei hij op trieste toon.

‘Maar wie dan? En waarom?’ vroeg Anna’s moeder wanhopig.

Anna's vader haalde zijn schouders op. 'Ik weet het niet, Lillian. Ik weet het niet. Maar wat er ook gebeurt, we zijn ten minste samen.'

Anna werd met elke oorverdovende stap wanhopiger. Kon ze maar uit het raam springen en wegrennen. Maar het raam was te hoog. Bovendien wilde ze haar ouders en broer niet achterlaten. Het was nu alleen nog maar een kwestie van wachten. Ze konden niets meer doen. Ze konden nergens heen, zich nergens meer verstoppen. *De Gestapo komt steeds dichterbij. Misschien weten ze helemaal niet dat hier een zolder is? Misschien komen ze alleen de bovenverdieping controleren? Misschien gaan ze wel weg.* Anna was jong en idealistisch genoeg om nog hoop te hebben.

Maar die hoop werd tenietgedaan door een harde schop tegen de verborgen deur. De deur vloog uit de scharnieren. Het doodsbang Joodse gezin kon geen kant meer op.

Anselms gehoest klonk harder omdat Anna het kussen had losgelaten. Het had geen zin meer om te proberen hem stil te houden. Ze waren ontdekt en nu konden ze alleen nog maar afwachten wat de nazi's met hen van plan waren.

'Joden,' zei een spierbundel van een man in een Gestapo-uniform. 'We wisten wel dat jullie hier zaten, stelletje gluiperige ratten.'

Ze waren met zijn tweeën. Twee Gestapoagenten om een weerloos gezin te arresteren. Maar alleen de spierbundel kwam binnen. De tweede agent bleef achter hem staan. Anna werd overspoeld door paniek. Ze waren reddeloos verloren.

Anna keek de spierbundel in de ogen. Ze hoopte op een vleugje mededogen, maar ze zag niets menselijks in zijn blik. Zijn ogen waren donker en hard, zonder enige emotie. Anna's hart klopte zo snel dat haar borst pijn deed. *Wat gaan ze met ons doen? Gaan ze ons hier ter plekke neerschieten? Ik ben zo bang. Lieve God, help me toch, ik ben zo*

bang! Hoe voelt het om dood te gaan? Doet het pijn? En mijn ouders en mijn broer? Ik moet er niet aan denken om ze te zien sterven of, erger nog, te zien lijden. Misschien nemen de nazi's ons mee. Maar waarheen? Misschien zetten ze ons ergens aan het werk? Maar blijven we bij elkaar of worden we uit elkaar gerukt? Lieve God, help ons toch! Ik smeeek het u, alstublieft!

‘Doe ons niets! Alstublieft, alstublieft, doe ons niets!’ smeekte Anna’s moeder. Anna zag haar moeders knokkels wit worden, zo stevig greep ze zich vast aan Anselms schouders.

De spierbundel sloeg Anna’s moeder in het gezicht met de achterkant van zijn hand. ‘Bek dicht, Jood. Geef alleen antwoord als ik je iets vraag.’ Vervolgens bekeek hij Anna van top tot teen en zei tegen zijn collega: ‘Jammer dat het verboden is om ons te vergrijpen aan Joden, anders zou ik wel raad weten met dat mokkeltje daar.’

Anna’s adem stokte. Nee, alsjeblijft, niet dat. Alstublieft God, niet dat.

De spierbundel mompelde de meest grove obsceniteiten. Anna wilde het liefste haar oren bedekken met haar handen, maar ze durfde zich niet te verroeren. De stem van de spierbundel klonk ineens gedempter, ze kon hem niet meer horen. In haar hoofd hoorde ze haar grootmoeders stem. De stem klonk luid en duidelijk, ook al was *bobbe* al jaren dood. ‘Wees moedig, Annaleh. Wees moedig.’

Maar ik ben niet zo moedig als u, bobbe. Ik ben bang.

‘Dat weet ik, Annaleh. Daarom moet je diep in je hart op zoek gaan naar moed. Je ouders waren moedig. Ze zijn ontsnapt aan de pogroms in Rusland. Je komt uit een sterk geslacht. Het zit in je bloed. Wees moedig...’

‘Meekomen. *Mach schnell!*’ zei de spierbundel, terwijl hij Anna’s vader porde met de achterkant van zijn geweer. ‘Opschieten, luie varkens. Allemaal mee.’

Anna trok zich aan de zijkant van het bed omhoog, maar het werd ineens donker. Ze voelde aan haar gezicht. Het was nat van de tranen. Ze had niet eens gemerkt dat ze huilde. Ze zag alleen nog maar zilveren en zwarte vormen voor haar ogen zweven. Haar hart bonkte in haar oren. Ze kon de spierbundel niet meer zien of horen, maar ze wist dat hij er nog was. Alle kracht vloeide uit haar benen voordat Anna bewusteloos op de grond viel.

1

Juni 1929, Oostenrijk

Het was de laatste schooldag voor de vakantie. Er klonk opgewonden geroezemoes onder de leerlingen van de derde klas die in de gang op de onderwijzeres stonden te wachten. Toen Elica aan kwam lopen, zeiden alle meisjes haar gedag in de hoop dat ze bij hen kwam staan om te laten zien dat ze bij hen hoorde. Elica was veruit het mooiste en populairste meisje op de hele school. Iedereen wilde met haar bevriend zijn. Zelfs de jongens, die eigenlijk nog helemaal niet geïnteresseerd waren in meisjes, behandelden Elica met een zeker respect dat alleen voorbehouden was aan echt mooie meisjes.

Elica was altijd beleefd. Ze glimlachte tegen iedereen alsof ze een koningin of prinses was, terwijl ze gewoon de arme dochter van een fabrieksarbeider en een dienstbode was. Ze keek om zich heen tot ze Bernie zag.

‘Bernie!’ riep Elica en stormde op haar af.

‘Ik ben zo blij dat het eindelijk de laatste schooldag is,’ zei Bernie.

‘Ik ook. Ik kan niet wachten tot de zomervakantie begint.’

‘We gaan heel veel leuke dingen samen doen,’ zei Bernie met een glimlach. ‘Misschien kan ik je zelfs overhalen om te gaan sporten.’

‘Vergeet het maar,’ zei Elica. ‘De laatste keer kostte het mijn nagellak. En nagellak is niet gemakkelijk te krijgen. Ik moest iets ruilen met mijn oudere bovenbuurmeisje om die van haar te mogen gebruiken.’

Bernie lachte. ‘Wat heb je haar gegeven?’

‘Mijn rode haarlint. Ik heb er nog spijt van.’

Op dat moment begon een gezet meisje met blond haar en een

brede neus een tenger jongetje te duwen. ‘Waag het niet om volgend jaar terug te komen. Hoor je me? We willen geen Joden op onze school,’ zei het gezette meisje.

‘Laat me met rust,’ piepte het jongetje. ‘Laat me alsjeblieft met rust.’

‘Laat me met rust,’ deed het gezette meisje hem na. Toen sloeg ze hem in het gezicht. Zijn bril viel op de grond.

‘Dagna Hofer is weer bezig. Ze slaat Michael Feinstein.’

Dagna schopte de jongen in zijn buik. Zijn gezicht vertrok van de pijn. De hele klas keek toe, maar niemand deed iets. Ze waren bang voor Dagna. Zelfs de jongens.

‘Ik moet iets doen,’ zei Bernie. ‘Ik kan toch niet toekijken terwijl ze hem doodschopt. Hij is zo tenger en klein en zij is enorm.’

‘Ja, maar ben je niet bang voor haar?’

‘Echt niet,’ zei Bernie, maar Elica zag dat Bernie wel bang was voor Dagna. ‘Maar jou zou ze nooit iets doen, Elica. Ze loopt als een puppy achter je aan.’

‘Ze is inderdaad een beetje raar. Ze wil graag mijn vriendin zijn, maar niet op een leuke manier.’

‘Iedereen wil met jou bevriend zijn omdat je zo mooi bent. Je ziet eruit als een actrice.’

Elica lachte, maar Bernie zag aan haar gezicht dat ze genoot van het compliment.

‘Waarom kom je niet met me mee en praat jij met Dagna? Als jij het haar vraagt, laat ze Michael met rust. Naar mij luistert ze niet, maar wel naar jou, Elica.’

‘Wil je echt dat ik met haar ga praten?’

‘Ja. Vergeet niet dat Anna ook Joods is en zij is je beste vriendin. We moeten voor de Joden opkomen. Dagna mag Michael niet in elkaar slaan alleen maar omdat hij Joods is.’

‘Je hebt gelijk,’ zei Elica.

‘Ik weet dat ik gelijk heb. Hij huilt en iedereen staat maar te kijken. Niemand helpt hem! We moeten iets doen.’

‘Kom,’ zei Elica en ze liep op Dagna en de jongen af. ‘Wat ben je aan het doen?’ vroeg Elica.

‘Hij is Joods. Hij hoort niet op deze school.’

‘Je mag hem zo niet behandelen. Ik ben heel erg teleurgesteld in je,’ zei Elica. Dat is wat Frau Hauptmann, de onderwijzeres, altijd zei als ze wilde dat haar leerlingen zich schuldig voelden over hun slechte gedrag.

‘Het spijt me, Elica,’ zei Dagna.

‘En terecht.’

Op dat moment opende de onderwijzeres de deur van het klaslokaal en begon de laatste schooldag.

Diezelfde middag liepen Elica en Bernie na school ruim een kilometer naar het rijkere deel van de stad. Bij de Joodse school wachtten ze op Anna, hun beste vriendin.

Anna zag Elica eerst en zwaaide naar haar. Elica en Bernie zwaaiden terug. ‘Laten we naar onze geheime plek gaan,’ zei Bernie.

‘Goed, maar ik moet me eerst even thuis omkleden,’ zei Anna. ‘Ik kan niet geloven dat het eindelijk zomervakantie is. Ik ben zo blij!’

‘Wij ook,’ zei Bernie.

De meisjes liepen naar het huis van Anna.

‘Er is vandaag iets vreselijks gebeurd met Dagna. Ken je haar nog?’ vroeg Elica.

‘Natuurlijk. Hoe kan ik dat monster vergeten?’ antwoordde Anna.

‘Dagna was een jongen uit onze klas in elkaar aan het slaan en Bernie wilde hem verdedigen. Ik was heel trots op Bernie. Ze is zo moedig.’ Elica glimlachte naar Bernie.

‘Bernie is altijd moedig! Dat vind ik zo geweldig aan haar.’ Anna glimlachte. ‘Ik wou dat ik bij jullie op school zat. Ik mis zoveel, omdat ik naar de Joodse school ga.’

‘Dat zouden wij ook veel leuker vinden,’ beaamde Bernie.

Ze waren bij Anna’s huis aangekomen. ‘Willen jullie binnenkomen?’

‘Nee, we zien je wel over een uur op onze geheime plek,’ zei Elica. ‘Ik wil mijn moeder niet zien, ze stelt altijd veel te veel vragen. Ze zegt altijd dat ik voorzichtig moet zijn als ik met jou speel, omdat ze jullie dienstbode is.’

‘Ze is vast druk aan het werk. Maar ik snap het wel. Je bent mijn beste vriendin en we kennen elkaar al zo lang. Maak je niet druk, wees gewoon jezelf. Dat is waarom je mijn beste vriendin bent. Ik zie jullie over een uur.’

2

De drie achtjarige meisjes zaten onder het verkoelende bladerdak van een grote iep. De dag was ongewoon warm geweest, maar nu de zon niet meer hoog aan de hemel stond, begon het eindelijk een beetje af te koelen.

Anna beet op haar vingernagel. Ze moest van haar ouders voor het donker thuis zijn en ze wist dat haar moeder bezorgd en boos zou zijn als ze zo laat buiten bleef. Maar toen Elica en Bernie haar vroegen om naar het park te komen voor deze vergadering wilde Anna niet als enige zeggen dat ze naar huis moest. Haar vriendinnen waren alles voor haar en ze wilde erbij horen, dus bleef ze, ook al betekende het dat ze straf zou krijgen omdat ze ongehoorzaam was geweest.

Elica schudde haar lange, blonde vlechten naar achteren. Ze had een brandende kaars in haar rechterhand. ‘Vandaag, mijn beste vriendinnen, sluiten we een verbond,’ zei ze op een plechtige en serieuze toon die niet bij haar jonge leeftijd paste. ‘Wat er ook gebeurt, door dit verbond zijn we bloedzussen en steunen we elkaar voor altijd. Door dik en dun.’

‘Bloedzussen?’ vroeg Bernie.

‘Bloedzussen,’ knikte Elica.

‘Wat is een bloedzus?’ vroeg Bernie.

‘Ik denk dat ik het weet,’ zei Anna. ‘We snijden onszelf en dan vermengen we ons bloed. Klopt dat?’

‘Ja. Door onszelf te snijden en ons bloed te vermengen sluiten we een verbond. Een verbond om er altijd voor elkaar te zijn, wat er ook gebeurt. We hebben dan misschien niet dezelfde ouders, maar we zijn echte zussen. We hebben een verbond. We zijn bloedzussen

voor het leven,' zei Elica. 'Ik heb dit blikken doosje meegenomen. Dat wordt ons geheime doosje. Hierin kunnen we brieven voor elkaar achterlaten, maar ook briefjes met onze intiemste geheimen. Dit doosje bevat geheimen waar verder niemand iets vanaf weet. Het is heel speciaal, want het is ons geheim.'

'Maar wat als iemand het vindt?' vroeg Bernie.

'Dat gaat niet gebeuren, want we begraven het en niemand weet dat het ligt.' Elica zette het blikken doosje op de grond. 'We gaan ons-zelf nu eerst snijden. Zijn jullie klaar om bloedzussen te worden?'

'Ik vind het niet prettig om mezelf te snijden,' mompelde Bernie.

'Doe niet zo kinderachtig. We moeten dit doen. Zal ik het voor je doen?' zei Elica.

'Graag. Ik durf niet eens te kijken. Ik kan niet tegen bloed,' zei Bernie.

Elica pakte het mes dat ze van huis had meegenomen en maakte snel een sneetje in Bernies hand. Daarna wendde ze zich tot Anna. 'Wil je dat ik het doe?'

'Ik kan het zelf,' zei Anna. Ze pakte het mes en maakte snel een ondiep sneetje in haar handpalm.

Elica knikte. Ze nam het mes over van Anna en sneed zichzelf.

De meisjes legden hun handen tegen elkaar om hun bloed te vermengen. 'We hebben een geheime naam nodig. Onze geheime naam is De bloedzussen,' zei Elica.

'De bloedzussen,' herhaalde Bernie.

'De bloedzussen,' zei Anna met een glimlach.

'Deze naam is ons geheim en we gebruiken hem alleen als we onder elkaar zijn. Zijn jullie het daarmee eens?'

Anna en Bernie knikten.

Elica glimlachte naar hen. 'Mooi. Ga nu naar huis om de wond schoon te maken. Maar vertel je mama of papa niet hoe je eraan

gekomen bent. Ze worden vast boos als ze horen dat we onszelf hebben gesneden,' zei Elica.

'Dat is waar,' antwoordde Bernie, 'en het doet nog steeds pijn.'

Toen klonk vanuit het donker een bekende stem. De meisjes herkennen de stem meteen. Het was Dagna. Ze liep op hen af met een grijns op haar gezicht.

Ze was even oud als de drie vriendinnen, maar ze was gedrongen, gezet en had een rood gezicht. 'Reken maar dat ze boos zouden worden,' zei Dagna, 'want jullie hebben jezelf gesneden en je bloed vermengd met dat van een Jodin.'

'Kop dicht,' zei Elica. 'Anna is onze vriendin en ze is nu onze zus.'

'Ze is een Jodin en dat zal ze altijd blijven,' zei Dagna.

'Ga weg. Ga naar huis,' zei Bernie.

'Vergeet niet dat ik jullie geheim ken,' zei Dagna. 'Ik weet dat jullie nu Joods bloed in je hebben.'

'Kop dicht,' gromde Elica.

Anna schaamde zich en voelde zich heel klein. De meisjes spraken nooit over haar geloof, ook al wisten ze allemaal dat ze anders was omdat ze Joods was. Maar Dagna had dit stilzwijgen nu verbroken. Ze had al Anna's onzekerheden uitgesproken en op dit moment zou Anna het liefste in een gat in de grond kruipen en verdwijnen.

Dagna giechelde. 'Doe nou niet zo, Elica. Maak je geen zorgen. Ik zal het niet doorvertellen. Ik kan een geheim bewaren, echt waar. Maar dan moeten jullie me wel toelaten tot jullie club.'

Elica wierp een blik op Bernie. Daarna keek ze Anna beschaamd aan en keek snel weer weg. Ze vonden Dagna alle drie niet aardig, maar ze wisten dat ze gelijk had. Joden waren niet populair, dus hun ouders zouden niet blij zijn als ze hoorden dat ze hun bloed hadden vermengd. 'Wat vind jij?' vroeg Elica aan Bernie.

Bernie haalde haar schouders op.

‘Anna?’

‘Ik weet het niet. Misschien moet ik gewoon uit de club stappen.’

‘Dat kan niet. Daarvoor is het al te laat. Je bent nu onze zus voor het leven,’ zei Elica.

‘We hebben ons bloed al vermengd,’ zei Bernie. ‘Bovendien zou het niet eerlijk zijn als jij eruit moet stappen.’

‘Ik weet niet wat ik moet doen. Ik wil niet dat jullie iemand in de club toelaten alleen vanwege mij,’ zei Anna terwijl ze wegkeek.

Elica staarde Dagna boos aan. Toen gaf ze haar het mes. ‘Ik weet het ook even niet meer. Hier is het mes. Snij jezelf, dan kun je bij de club.’

‘Goed. Ik vermeng mijn bloed met jou en Bernie, maar niet met die Jodin.’

Anna werd rood. Ze stond op en borstelde onhandig het zand van haar rok. ‘Ik moet naar huis. Het is al laat.’ Ze draaide zich om zodat Bernie en Elica niet konden zien dat ze huilde.

‘Niet huilen,’ zei Bernie tegen Anna. Ze stond op en sloeg haar arm om Anna’s schouder. ‘Stil maar. Ga nou niet weg. Het kan Elica en mij helemaal niets schelen wat Dagna vindt of zegt.’ Ze dwong Anna weer te gaan zitten.

‘Ga maar lekker klikken tegen onze ouders. En maak nu dat je wegkomt,’ gromde Elica terwijl ze Dagna recht in de ogen keek.

‘Ik ga het zeggen als jullie me niet toelaten tot jullie club.’

Dagna ging demonstratief op de grond zitten. Bernie liep op Dagna af en schopte tegen haar scheen.

‘Au! Waarom deed je dat?’ vroeg Dagna.

‘Omdat ik je haat. Daarom,’ zei Bernie. ‘Jij maakt alles lelijk.’

Elica staarde Dagna aan. Anna zei: ‘Laat haar maar erbij. Het kan

me niets schelen of ze haar bloed met mij wil vermengen of niet. Ik wil gewoon niet dat jullie in de problemen komen. En dat komen jullie, als zij haar mond opendoet.'

'Goed dan,' zei Elica en legde het mes met een klap op de grond. Ze staaarde Dagna boos aan. 'Maak een snee in je handpalm.'

Dagna maakte snel een sneetje. Haar gezicht vertrok van de pijn, maar ze keek Elica en Bernie uitdagend aan. Toen stak ze haar hand uit om haar bloed te vermengen met dat van Elica en vervolgens met dat van Bernie. 'Jij niet,' zei ze tegen Anna.

Anna haalde haar schouders op. 'Prima hoor. Ik heb je nooit aardig gevonden.'

'Jodin,' zei Dagna.

'Hou op. Nu meteen. Anders lig je meteen al uit de club, wat je onze ouders ook vertelt.' Bernie keek Dagna strak aan.

'Sorry,' zei Dagna, maar ze leek het niet echt te menen. Ze zag er zelfvoldaan uit. 'Dus nu zijn we zussen. Vriendinnen voor altijd.'

'Ja,' bevestigde Elica. 'Ook al vinden we je niet bepaald aardig,' mompelde ze erachteraan.

'Maar bloed is bloed,' zei Bernie, 'en we zijn nu zussen. Bloedzussen. Want we hebben ons bloed met elkaar vermengd.' Ze keek Anna en Elica nadrukkelijk aan om te laten merken dat ze niet blij was dat Dagna lid was van de club. Bernie wendde zich tot Dagna en zei: 'Ook al ben je nu mijn bloedzus, ik haat je nog steeds en ik hoop dat je doodbloedt.'

'Het kan me niet schelen wat je van me vindt, ik ben nu een van De bloedzussen. Let op mijn woorden. Ooit zul je blij zijn dat ik erbij hoor, Bernie. Jij en Elica zijn onderkruipsels. Jullie kunnen jezelf niet goed verdedigen. Maar ik ben groot en sterk en als iemand een van jullie lastigvalt, zorg ik ervoor dat ze daar spijt van krijgen.'

‘En Anna? Zij is de kleinste en magerste van ons allemaal. Als je onze vriendin wilt zijn, moet je ook aardig voor Anna zijn. Ze is tenslotte ook onze zus. Als je niet aardig bent tegen haar, accepteren we je niet,’ zei Bernie resoluut.

‘Ik vind haar niet aardig. Ze is een Jodin en als jullie niet aardig zijn tegen mij, vertel ik alles. Dan zeg ik tegen jullie ouders dat jullie jezelf hebben gesneden en je bloed hebben vermengd met dat van een Jodin. Ik durf te wedden dat ze daar niet blij mee zullen zijn,’ zei Dagna.

Bernie en Elica staarden haar boos aan, maar ze wisten dat ze gelijk had.

3

Twee jaar later

De vier bloedzussen zaten naast elkaar op de schommels in het park. Anna keek naar een jongen in de zandbak. De jongen was even oud als zij. Dat wist Anna, omdat ze de familie van de jongen kende. Ze woonden tegenover Elica. De jongen heette Tim en ze had zijn moeder ooit horen vertellen dat hij was geboren met een verstandelijk gebrek. Ze wist niet precies wat dat betekende, maar toen ze zag hoe hij zat te kwijlen, in zijn neus peuterde en in zichzelf lachte, begreep ze dat hij anders was. Haar moeder had gezegd dat ze heel veel rachmones met hem had. Nu ze naar Tim keek, begreep ze dat.

De andere meisjes letten niet op hem, maar Anna kon, net als haar moeder, alleen maar medelijden met hem hebben.

Dagna was in het zand onder de schommels aan het schoppen toen Elica de stilte verbrak. 'Ik heb een droom,' vertelde ze enthousiast. 'Ik zag een pop in de etalage van de speelgoedwinkel van Zimmerman. Het is de mooiste pop die ik ooit heb gezien en ik zou haar zo graag willen hebben. Elke avond voordat ik ga slapen bid ik God dat deze pop op de een of andere manier van mij wordt.'

'Je ouders zijn arm. Je moeder werkt als dienstbode bij Anna thuis,' zei Dagna met een boze blik op Anna. Anna werd vuurrood van schaamte. 'Het is vast heel fijn om een dienstbode te hebben,' zei Dagna tegen Anna. Anna zweeg. Ze richtte zich weer tot Elica. 'Je moeder is dienstbode en je vader heeft nauwelijks werk. En als hij al werkt, is dat in een fabriek die veel te weinig betaalt. Dus je weet heel goed dat je ouders geen geld hebben voor mooie poppen,' zei Dagna.

‘Misschien vinden ze toch nog een manier om haar te kopen voor mijn verjaardag. Of anders voor kerst,’ zei Elica terwijl ze haar armen beschermend om zich heen sloeg. ‘Je weet het niet. Misschien zijn ze er wel voor aan het sparen.’

‘Dat geloof je toch zelf niet. Je hebt vier broers. Je ouders moeten vast voortdurend nieuwe schoenen voor ze kopen. Jongensvoeten groeien heel snel,’ zei Dagna.

‘Het kan me niet schelen wat je zegt. Ik kan gewoon dromen en ik wil die pop nog steeds. Het is de mooiste pop in de hele wereld. Ik zou haar Mary noemen. Hebben jullie haar gezien? Ze ligt in de etalage van de speelgoedwinkel.’

‘Ik heb er niet op gelet want ik hou niet van poppen. Sorry.’ Bernie haalde haar schouders op.

‘En jij Anna? Heb jij haar gezien?’

Anna knikte. ‘Ja, ze is heel mooi. Ze heeft net zulk blond haar als jij, Elica, en ook dezelfde kleur ogen.’

‘Dat weet ik. Daarom zou ik haar moeder moeten zijn. We lijken zoveel op elkaar.’

‘Inderdaad,’ zei Anna.

De vier meisjes schommelden een tijdje zwijgend naast elkaar. Toen begon Elica te zingen. Bernie zong mee. Dagna kende de tekst van het liedje niet goed, maar Anna zong niet. Ze was in gedachten verzonken. Anna durfde niet tegen Elica te vertellen dat haar ouders haar hadden gevraagd wat ze voor haar verjaardag wilde en dat ze had gezegd dat ze die pop wilde hebben. Toen wist ze nog niet dat Elica diezelfde pop wilde. Maar nu ze dat wist, hoopte ze dat haar ouders de pop niet voor haar zouden kopen. Als ze straks naar huis ging voor de lunch, zou ze tegen haar moeder zeggen dat ze zich had bedacht en dat ze de pop niet meer wilde. Anna wist dat Elica gekwetst zou

zijn als zij die pop kreeg. Het zou Elica er alleen maar aan herinneren dat Anna's ouders de pop konden betalen en haar eigen ouders niet. Door die gedachten moest Anna terugdenken aan hoe ze Elica voor het eerst had ontmoet.

Elica's moeder werkte als dienstbode in het huis van Anna. Toen Elica nog niet oud genoeg was om naar school te gaan, had haar moeder Anna's moeder gesmeekt haar dochter mee te mogen nemen naar haar werk. Elica's vader werkte toen in een van de fabrieken. Hij maakte lange dagen en er was niemand die op hun kind kon passen. Anna's moeder was er eerst op tegen. Anna hoorde hoe haar moeder tegen haar vader zei dat ze bang was dat de dochter van de dienstbode een slechte invloed zou hebben op Anna, maar haar vader vond dat onzin.

'Frau Frey is altijd een goede dienstbode geweest voor ons gezin. Ze heeft een klein meisje dat bij haar moeder hoort te zijn. Dat is toch logisch? We moeten dat gewoon toestaan. Het is een mitswa, Lilian,' zei haar vader.

Ze waren Joods maar niet religieus. Soms gingen ze op feestdagen naar de synagoge, maar ze vierden niet elke week de sabbat. Ook al waren ze niet religieus, haar vader had een goed hart en hielp andere mensen graag door middel van mitswot, goede daden.

'Als jij het zegt, Michael. Het lijkt me gewoon geen goed idee als onze dochter bevriend raakt met een *goj*, een niet-Jood,' zei haar moeder.

'Anna is nog zo jong. Waar maak je je druk om? Ben je bang dat ze een of andere losbandige *goj* ontmoet en met hem trouwt?' vroeg haar vader.

'Het gaat er niet om dat ik bang ben dat ze met een van hen trouwt. Ik weet ook wel dat ze daar nog veel te jong voor is. Ik heb gewoon

liever dat ze met andere Joodse kinderen omgaat in plaats van met een sijkse, een niet-Joods meisje. Als dat meisje hier elke dag is, worden ze vast beste vriendinnen.'

'Vriendschap is altijd goed. Ook tussen mensen met een verschillende achtergrond.'

'Natuurlijk, een vriendschap op afstand is prima. Maar ben je niet bang dat het problemen oplevert? Het kind van Frau Frey komt uit een arm gezin. Als ze alle mooie spullen van onze dochter ziet, wordt ze jaloers.'

'Hou op, Lilian. Je zou jezelf eens moeten horen. Ik vind het niet prettig als je zo onaardig bent. Wij zijn gezegend en gelukkig. Probeer ook eens aardig en vrijgevig te zijn voor mensen die het minder goed hebben. We geven Frau Frey een salarisverhoging. Dat kunnen we gemakkelijk betalen. Alsjeblieft...'

'Als jij erop staat, Michael,' zei Lilian.

'Ik sta erop dat we het proberen,' zei hij.

Anna had indertijd niet alles begrepen wat ze zeiden, maar toen ze ouder werd, kon ze zich de woorden van haar ouders nog goed herinneren en realiseerde ze zich hoe groot de kloof was tussen rijk en arm.

Elica, Bernie en Dagna waren samen aan het praten, maar Anna luisterde niet. Ze was nog steeds diep in gedachten verzonken.

Anna deed haar ogen dicht en dacht terug aan het moment waarop ze Elica voor het eerst zag. Het was de dag nadat ze haar ouders had horen praten. Anna's vader had voorgesteld dat Elica's moeder, Allis Frey, Elica zou meenemen om kennis te maken met het gezin. 'Als dat allemaal goed gaat,' had Anna haar vader horen zeggen, 'kan je dochter meekomen en met Anna spelen terwijl jij aan het werk bent.'

De volgende dag riep Anna's vader haar 's middags bij zich in de

woonkamer. Toen Anna de kamer binnenliep, zag ze Elica. Ze vond haar het mooiste meisje dat ze ooit had gezien. Elica's moeder zat tegenover haar ouders en Elica zat bij haar moeder op schoot. Ze leek wel een porseleinen pop, zo mooi was ze. Ze droeg een roze lint in haar lange, goudblonde krullen en haar ogen waren zachtblauw. Toen Elica knipperde en wegkeek zag Anna hoe lang haar wimpers waren. Elica leek erg verlegen. Anna glimlachte naar haar.

'Hallo. Ik ben Anna,' zei Anna.

'Ik ben Elica,' antwoordde Elica.

Anna straalde toen haar vader zich na een paar seconden tot haar moeder richtte en zei: 'Ik zie hier geen problemen.'

Haar moeder zei niets. Ze schudde haar hoofd en haalde haar schouders op.

Daarna zei haar vader tot Anna's groot genoegen: 'Natuurlijk kun je je dochter meenemen, Allis. Ze kan met Anna spelen.'

Elica was aanvankelijk heel verlegen en bescheiden, maar Anna deed haar best om haar te helpen wat te ontdooien. Telkens als Elica binnenkwam met haar moeder, rende ze op haar af en vroeg ze haar mee te komen naar de speelkamer. Daar was Elica ineens niet meer verlegen. Ze vond Anna's uitgebreide verzameling speelgoed geweldig. Zo werden ze binnen een paar weken vriendinnen.

Anna genoot van de dagen waarop Elica met haar kwam spelen. De meisjes hadden allebei een hekel aan de vrije dag van Frau Frey. Na verloop van tijd waren Elica en Anna onafscheidelijk van elkaar. Toen ze voor het eerst naar school moesten, leerde Elica Bernie kennen. Anna was jaloers toen Elica haar over Bernie vertelde, maar Elica stond erop dat ze Bernie zou ontmoeten. Op een dag plande ze na school een ontmoeting tussen hen drieën in het park. Anna wilde dit eigenlijk niet gaan, maar toen ze Bernie eenmaal had ont-